

Januš Golec:

Dvojni recept.

Pred več desetletji so tvorili v Podčetrniku pri Nikoli Staroveškem stalno omizje: g. župnik, zdravnik, lekarnar in kovač, ki je bil obenem zelo iskan živinozdravnik. Gospodje so kartali pri dobri kapljici, obravnavali dnevne dogodke ter se kot dobri prijatelji opikavali eden ob drugega.

Prava reva med omenjeno četvorico je bil zdravnik. Rodom je bil iz Tirolske in je komaj ter komaj lomil slovenščino, da jo je morda razumel na pol vsak deseti. Kot zdravnik ni bil bogznan kaj, so ga pač zvali na pomoč v skrajni sili, ker drugega ni bilo v tamošnjem okolišu. Posebna težava pri njem je bilo jezikovno vprašanje. Tolikokrat ni razumel bolnika, o čem mu toži in je predpisoval večkrat povsem krive recepte.

Pri omizju je imel glavno besedo zgovorni g. župnik, ki je koval v deveta nebesa zasluge kovača. Kovač se je sicer učil živinozdravilstva, vendar ni študiral niti eno stotinko tega, kar g. zdravnik, a ljudje dnevno oblegajo njegovo kovačnico ter ga kličejo po dnevu in v noč: na dom. Zdravnik se izgovarja, da ne razume bolnikovih težav; mar li krava, vol, konj itd. niso neme živali, kovač pogodi pravo — zdravnik pri — človeku krivo!

Če bi se lotil zdravnik živinskega padarstva, bi ne premogel celi podčetrteški okoliš nobenega repa več!

Človek mora biti pač rojen za kak poklic, potem tudi nekaj zna ter zmore, sicer ostane celo življenje mazač in kfreter!

Take in podobne puščice je streljal g. župnik v zdravnika, ki na srečo ni bil zamerljiv. Župnikove zbadljivke je zavračal z edinim izgovorom:

»Vsak izpolnjuje dolžnosti svojega stanu po svoje. Človek je človek; žival pa žival. Ako zapacka kovač živinče, pokličejo mesarja; če jaz bolnika — grobarja!»

Župnika je dražil vedno isti odgovor na vse mogoče očitke. V eni takih razdraženosti je zabrusil dohtarju:

»Če bi ti lečil nemo živino, kakor hvala Bogu vrši ta posel kovač, bi ne imeli dovolj posla samo vsi tukajšnji mesarji, še konjederec ali šintar bi obogatel!»

Niti primera z mesarjem in šintarjem ni izravnavesila dobrega Tirolca, saj je prenesel pri prijateljski mizi cele pesti najljutejšega šnofanca.

Le kadar se je poslavljajal v noči od svojih dragih pred krčmo, je bil večkrat mnenja?

»Še me bo že kateri od vas potreboval ter klical v sili na pomoč, čeprav me imate za mesarja, šintarja in grobarja!»

Zgodilo se je, da je strosila zima kovača in je moral z visoko vročino v posteljo. Za obolenje tako važne osebnosti, kakor je bil svojčas v trgu priznan živinozdravnik ali »kuršmid«, je seve med prvimi zvedel g. župnik. Obiskal je bolnega prijatelja, ki je sam priznal, da je njegovo zdravstveno stanje opasno in bo moral po nasvet k dohtarju.

Fajmošter je tolažil bolnika in mu zagotovil, da bo napodil sam osebno k njemu zdravnika. Samo eno prešnjo

ima: Naj se napravi kovač mutastega. Karkoli ga bo vprašal padar, na vse raj molči liki nema živina. Bolnik bo videl, da si v tem slučaju dohtar ne bo znal pomagati in bo dokazal, da za živinozdravnika sploh ne bi bil. Za slučaj pa, da bi se motovilasti Tirolec le izmotal iz mutaste zagate, plača on, župnik, prijateljem vedro vina in dohtarja ne bo več pikal ter dražil.

Raca na vodi! Zdravnik je pribrzel h kovaču in ga napadel z vsemi vprašanji, katerim je bil gladko kos v nemški materinščini. Bolnik ni odgovoril ne z da in ne z ne! Nemo je buljil v strop in se delal, kakor bi bil vsled napada neznane bolezni ob glas ter sluh.

Zdravnik se ga je lotil z vročinomerom, kateri je pokazal blizu 39°. Prekljukal ga je po prsah, po hrbtu in po trebuhu, skimalval z glavo, sedel k mizi in napisal dva recepta. Eden recept je položil na mizo, drugega je zalepil v kuverto in poklical kovačevo ženo, kateri je zabičal:

»V lekarni boste dobili na prvi recept praške. Mož naj vzame trikrat na dan po enega in naj ostane lepo pokrit v postelji. Če pa do jutri zvečer vročina ne bi padla, ali se celo dvignila, ni potreba pošiljati po mene. Odprite kuverto, tamkaj so natančno zabeležena vsa nadaljna postopanja z mutastim bolnikom.»

Komaj je bil padar skozi vrata, je hotel zvedeti tudi kovač: kako in kaj je naročil zdravnik. Po zaslišanju ženske je bil poklican fajmošter, da prečita skupno, zakaj se je poslužil dohtar brez posebnega tuhtanja dveh receptov in kaj vsebuje zakuvertani.

»Pozabil sem povedati, da je imel Nerat nasajen kramp na leskovo toporišče. Tako opremljen kramp prebije kremenita skalovja kakor repo, samo je treba kopati v znamenju križa in sicer takole.«

Hotel je pokazati v temi križni zamah s palico po zraku, a je zadel z vso silo po svetilki, jo razbil na drobne kose in niti konca sveče ni smogli najti. Nobeden od nas treh ni imel vžigalic. Stali smo na pašniku nekoliko pred Osojnikovim križem. Pri iskanju sveče smo se vrteli v krogu in sukanje v popolni temi spravi človeka iz pravega tira. Treba bi nam bilo zadeti samo pravo smer po kolovozu preko bukovega gozda in v dobrih petih minutah bi bili pri prvi krčmarski bajti na Gorah.

Stari Cenek je že hodil tam tisoč- in tisočkrat ob vsakem času. Ono noč se kot vodnik ni mogel zmotiti s pašnika do križa in gozdnega kolovoza.

Šli smo in šli, da nam je lil pot po hrbtu, nikjer kamenitega križa, ne gozda in ne lesenih bajt. Hodili smo navzgor ter navzdol, se plazili po bodečem trnju, kjer je bil g. kaplan ob očala, nobenega izhoda in upanja, da bi pogodili pred svitom pravo pot. Smo postali, zamižali, da bi prepodili nekako omotico, zaklašturili povsem drugam, kakor smo stopali poprej, že zopet smo bili v visoki praproti ali med trnjem.

Parkrat smo sklenili, da bomo sedli na tla, saj ni bilo mrzlo in bomo počakali na zoro. Nekaj nerazumljivega nas je gnalo le naprej, a za Boga nismo mogli s pašnika, praproti in trnja.

Po dveurni blodnji je zalajal k sreči Osojnikov pes. Pasji lajež je razbistril toliko Ceneka,

da se je razpukšal ter res pravilno uganil, da se motamo tik pred plotom Osojnikove domačije.

Mežnar je zbudil na najino odločno zahtevo dobre ljudi, ki so nam postregli z lučjo in smo bili prav kmalu na Gorah.

Ura je kazala dve čez polnoč. Cenek se je nacejal s slivovko ter z vinom, z g. kaplanom še slin nisva imela in sva morala z neznosno žejo pod odejo radi jutrajne sv. maše.

Edini krivec naše dveurne blodnje je bil Cenek s svojo storjo o zlatem zakladu, o kugi in z usodnim dostavkom o čudežnem, na leskovem toporišču nasajenem krampu, ki seka skalovje liki repo.

Mežnar je seve trdil, da nam je bilo blodjenje usojeno in sta naš zvodila zlati zaklad in s kamenitim križem zaklenjena črna smrt!

Drugi dan smo ugotovili na licu nočne zmešnjave, da smo zgrešili pravo pot koj po razbitju svetilke. Hodili ter klatili smo se dve uri v različnih kolobarjih edino po Osojnikovem pašniku, ki je obrasten z običajno praproto in bodečim kopinjem, trnjem in brinjem. Celo kaplanova v noči zgubljena očala smo našli.

Gorski mežnar Cenek še baje danes krama pri mlajši duhovščini, ki pomaga na Gorah, s pravljico o zlatem zakladu in črni kugi pod kamenitim Osojnikovim križem. Verjetnost storje skuša podpreti z istinitim dostavkom o naši takratni blodnji po Osojnikovem pašniku, ki je bila očitna kazen božja za nevero o čudežni moči krampa, kateri je nasajen na leskovo toporišče.

Od žalosti se je zvon razpočil.

Nad 300 let je pel cerkveni zvon v Sonnenbergu pri Wiesbadenu na Nemškem in naznanjal veselje ter žalost faranom. Zapel je še enkrat in naznanil smrt domačega g. župnika. Zazvonil je tudi in napovedal pogreb, toda že po prvih udarcih se je razletel. Čudno naključje! Ljudje so dejali, da se je zvon razpočil od žalosti za rajnim.

Nepismenost indijskega ženstva.

V Indiji znata čitati ter pisati komaj 2% žensk.

Številna narečja.

Prebivalci Filipinskih otokov nimajo skupnega jezika. Na vseh otokih omenjene skupine govorijo 87 različnih narečij.

V Londonu

je 204 policijskih stražnic in 21.650 policijskih uradnikov.

Že radovednost je tiščala kovaču vročino navzdol. Kar sedel je na posteljo, ko je vstopil g. župnik in odprl skrivnostni recept, ki se je glasil:

»Kdorkoli bo odprl kuverto in potegnil iz nje recept, naj ga dobro prečita. Recept in ravnanje po njem ima pomen le tedaj, če bi bolnikova temperatura mesto padla — narasla. V tem zadnjem slučaju pokličite najprej mesarja. Že bo še ta zvrget bolnika, šintarja ali grobarja, da ne boste imeli mrhovine v hiši!«

Bolnik in fajmošter sta se smejala na ves glas. Tolikoj globoko zamišljene ugotovitve bolezni bi ne bil prisodil podčetrtičnemu padarju nikdo, ki je imel z njim kedaj opravka.

Nerodni Tirolec le ni bil na pameti tako šepast, kakor ga je gledalo stalno omizje pri Staroveškem.

Kovač je bil kot nema žival vsled temeljitega prepoznanja vročinskega obolenja zdrav že drugo jutro. Na večer drugega dne ni bilo treba klicati ne — mesarja, ne šintarja ali grobarja, pač pa je zval g. župnik zdravnika v zadostenje 56 litrov vina!

Podčetrtički dohtar je žel radi beležke dvojnega recepta popolno priznanje v svoji stroki in večkrat celo slavo iz župnikovih ust.

*

Januš Golec:

Kuhane irhaste hlače.

Berači po božjih potih so poglavje zase. Večje in znamenitejše slovenske romoraske cerkve brez beraških skupin si niti predstavljati ne moremo.

Smelo trdim, da se ne natepe nikjer toliko slovenskih ter hrvaških beračev kakor ob slovitem romanju na Sv. Gore pri Št. Petru ob Mali Gospojnici. Romanje traja takrat na Gorah deset dni. Glavne ljudske množice se poklonijo gorski Materi prve tri dni krog Malega Šmarna. Ob malomašnem romanju je Gora od vznožja do vrha od vseh dohodnih strani prepletena s celimi rožnimi venci najbolj kričavih prosjakov, od katerih ima že vsak svoje stalno mesto, odkar je nasledil kakega pred njim umrlega sobrata.

Za Malo mašo odmevajo Gore od beraškega krika, ki je tolikokrat prava nadloga za resne romarje, a se ne da odpraviti, ker obstoja in se trdovratno drži od pamtiveka.

Najbolj kričavi berači z resnimi ranami, pohabljenji ter hribami so razvrščeni po gotovih, podedovanih in po bogznaj kolikoletni navadi določenih mestih od velike ter košate lipe do gorskega svetišča.

V tem delu beraške procesije je videti skozi leta ter leta vedno iste stare znance, dokler katerega ne izvrsti neizprosna smrt.

Posebno ob lepem vremenu in tudi sicer na Malo Gospojnico obišče gorsko cerkev nad desetisoč romarjev. Od takega mogočnega obiska odpade tudi na berače marsikaj v cvenku ter v jestvinah.

Svetogorski berač je na delu s kričanjem, prosjačenjem, razkladanjem bo-

lezni in naravnost z gotovimi zahtevami od zore do trdega mraka. Saj se tudi zmuči reva malharska, če skuša nase obrniti usmiljenje romarjev iz polnih prs in to le z malimi presledki, toliko ur. Na noč je vsak berač izkričan do gladu in do res potrebnega spanja za nadaljni dan.

Na noč, ko se romarji porazgubijo z gore, ali si poiščejo svoje prenočevalne kote po cerkvi ali kod drugod, se pokaže, da tudi številni svetogorski prosjaki niso čreda brez pastirja. Po že med dnevom od osebe do osebe danem navodilu se zbirajo do malega vsi na klopeh ene krčme, katerih je na Gorah več na mali ravni krog starodavne lipe. Niso tamkaj gostilne v pravem pomenu besede, ampak le lesene bajte s številnimi klopami ter odprtimi ognjišči za peko ter kuho.

Svetogorski berač, ki je vpil nad romarji celi dan, se ne privleče zvečer h krčmarju praznega žepa.

Trideset in še več malharjev nekaj pospravi v izkričani želodec in si privoščijo tudi kar po štefanah dobrega vina. Plačilo za jed in pijačo oskrbi kolovodja beračev, ki se je dokopal do tega mesta po bogznaj kakoli volilni pravici.

Večerja svetogorskih beračev je obilna, plačana v gotovini in posebno konečna odhodnica je pravcata gostija s popivanjem in tolikokrat s pretepom, v katerem imajo občutno besedo berglje, palice, lesene noge in razna druga beraška ropotinja ter orodje.

Pri krčmarjih na Gorah je organizacija beračev v čisljih kot gotova plačnica. Beraški vodja ima gotove predprave pri gostilničarjih, ker je od njegove besede odvisno, kje bo večerja in pri kom odhodnica.

Dolgopeti ter enoroki Luka z Dravskega polja je bil dokaj let glavni vižar vseh svetogorskih malharjev. V dneh krog Malega Šmarna je živel kakor kak baron ter se je ob tej priliki odebelil za druga bolj suha ter siromašna romanja.

Luka je bil najboljši znanec na Gorah pri vseh, ki so imeli kaj za na prodaj. Kramarji ter gostilničarji so se ga naravnost bali radi zlobnega jezika, s katerim je znal pokvariti onemu, kateri se mu je zameril, celi »kšeft«.

Najhujše orožje beračev je jezik, ki je ravno pri tem sloju siromakov večkrat prikrojen na lažnivo, obrekljivo in zlobno plat.

Enoroki Luka z Dravskega polja je naznanil krčmarici Vrhunki koj pri lipe, da bo pri njej večerja beračev pred glavnim romarskim shodom.

Ob napovedanem času so zasedli berači klopi pri Vrhunčevi teti in čakali, da bo dal Luka znamenje za pričetek večerje.

Na prostem ognjišču v velikem kotlu je fajljala ob svitem ognju običajna svinjska kislja juha. Ta jed se da priviti v velikem, je izdatna in čim več se je kuha, tem okusnejša je.

Luka ni pustil prižgati svetilke, videli so dovolj od svita plamenov na ognjišču.

Iz mogočnega kotla sta usipali pripravljeno juho dve močni ženski v velike sklede, iz katerih so zajemali berači po šest iz ene z žlicami in meso pa z vilicami.

Kislja juha je bila razdeljena v skledah po posameznih mizah. Odmolili so, žlice so zarožljale in se pričele potapljati v juho. Ko se posrebal mastno, okusno ter tečno župo, so vzeli v roke drugo jedilno orodje — vilice.

Luka je zasadil kot prvi pri mizi na sredini ostre vilice v največji falad kuhane svinjine. Čeravno mu je nekaj odščipnilo desnico, je bil v levi tem bolj močan ter izurjen.

Trikrat je moral štokniti v meso, predno se je oprijelo vilic in ga je skušal izvleči iz sklede proti sebi. Vlekel in natezal je, veliki kos se ni hotel prav odločiti. Komaj ga je dvignil kvišku, že mu je capnil z vilic nazaj v skledo. Težavno ribarenje svinjine po sicer globoki skledi se mu je zdelo vendar le čudno. Lotil se je drugič napikavanja in potegnil posodo z mesom bliže. Drugič je izvlekel kos, ki je bil tenak, širok, težak ter gubast. Stresel je z njega kaplje juhe, ga obližnil, vgriznil vanj in ga pognal z glasnim čofotom nazaj v skledo z resno pripombo:

»Da ima svinjče debelo ter večkrat zategnjeno kožo, rad verjamem. Knofov še nisem doslej nikdar obiral s svinjskega mesa!«

Luka se je pa kar hitro pomiril, prepoznal položaj, zapovedal mir in nadaljevanje večerje.

Iz svoje sklede je za ostale nevidno vzel cunjasto usnje, ga ožl ter vtaknil v žep s pripombo:

»Vrhunka bo pomnila, kedaj je kuhala svetogorskim beračem za večerjo v kislji juhi mesto mesa stare — irhaste hlače!«

Malharji so takrat pri Vrhunki samo večerjali, pili drugod in že to dejstvo je bila presneto opasna napoved beraškega maščevanja.

Taisto leto so zagnile svetogorski hrib nepregledne ljudske množice na praznik Male Gospojnice. Po končanem poznem sv. opravilu so se začeli romarji spuščati navzdol po hribu v tesno strnjeno, nepretrgano procesijo, ki se je pomikala komaj korakoma mimo kričavih beračev. Od cerkve do lipe so bili razvrščeni najbolj glasni malharji. Niso molili, ne prosili, moleli so romarjem pod nos in pred oči ostanke starih irhastih hlač, katere jim je skuhalo snoči Vrhunka na kislji juhi kot večerjo za drag denar.

Ljudje so postajali v celih gruclah pri tem in onem kričanju ter poslušali z odkritim zgražanjem natančno razlago iz beraških ust, kako je bilo pri Vrhunčevi teti s staro irhovino na kislji župi.

Ko bi bil vpil o kuhanih irhastih hlačah samo en berač, bi se ne zmenil zaniti eden romar. Ker je pa kazalo kose usnja z gumbi toliko in toliko beračev od cerkve do lipe, je morala biti v nebo kričeča zadeva že istina, ki se je ma-